

Lövholmen

Kulturmiljö

Utgångspunkter för gestaltning

2020 11 16, rev. 2023 04 27

Lövholmen kulturmiljö
Utgångspunkter för gestaltning

2020 11 16, rev. 2023 04 27

PROJEKTINFORMATION

Uppdragsgivare:
Skanska, Nordr, JM och CEMENTA (Besqab, Järntorget)

Nyréns kulturmiljö genom:
Urban Nilsson, byggnadsantikvarie, cert. sakkunnig kulturvärden (k) UA
Linda Thörner, byggnadsantikvarie, cert. sakkunnig kulturvärden (k)
Marta Wännman, landskapsarkitekt LAR/MSA

Dokumentet läses dubbelsidigt i liggande A3-format.

Samtliga fotografier och analyskartor är framtagna av Nyréns Arkitektkontor AB där inte annat anges.

Innehållsförteckning

Att ta tillvara och utveckla Lövholmens kulturmiljö

2

- Inledning
- Bakgrund

Att lyfta fram Lövholmens historia

Workshop-serie

Förutsättningar - fastigheternas förutsättningar och utveckling

Förutsättningar - verksamheter idag och i morgon

Förutsättningar - skydd
- Tre teman
- Avtryck, planförslaget och stadsrummet

Att ta Lövholmen in i framtiden

Aspekter på en fysisk miljö

Kulturvärde

Avtryck - verksamheter

7

- Kulturvärde - sociala aspekter
- Att levandegöra platsens historia
- Cementa
- Tolkning - material, skala, komposition

Järnvägsspår

Återanvända och nytolka befintliga strukturer och objekt

Synliggöra berättelser

Kajens möjligheter - pråmar, flytbryggor

Gatunamn
- Kolsyrefabriken
- Tolkning - industriverksamhetens process och föränderlighet

Kemiska processer och vetenskapliga experiment

Kurorter och hälsokällor
- Palmcrantzka fabriken
- Skärgårdslandskapets förutsättningar

Bergsskärningar som stadsbyggnadselement
- AB Wilh. Becker
- Lövholmens framtida kulörpalett

Konstnärliga perspektiv i den gestaltade livsmiljön

Färgtillverkningsprocessen

Djärv arkitektur och industriell brokighet

Minnen och berättelser - människorna i Lövholmens industrier

Digital interaktivitet
- Industrihemmet
- Hållbara livsmiljöer

Planförslaget - struktur och bebyggelse

18

- Lövholmen som källa till kunskap och förståelse
- Skärgårdstopografins riktningar

Rumslig täthet

Variation av verksamheter

Framträdande läge i stadsbilden

Tolkning
- Att ta tillvara struktur och bebyggelse
- Struktur

Byggnader för diskussion
- Prioritering - byggnader
- 22

Bilaga - katalog byggnader

23

- Beckers huvudkontor
- Beckers portvaktshus
- Nitrolackfabriken
- Förbandsfabriken
- Ångpannecentralen
- Palmcrantzka fabriken
- Smedjan/"smälten"
- Cementa Verkstads- och personalbyggnad
- Cementa kontorshus
- Teknisk anläggning, uppfodringsverk till siloanläggning
- Cementa kontorshus 4
- Industrihemmet

Att ta tillvara och utveckla Lövholmens kulturmiljö

Inledning

Bakgrund

Byggaktörgruppen och Stockholms stad vill ta tillvara platsens kulturhistoriska värde dels genom att bevara och utveckla strukturer och byggnader, dels genom att levandegöra platsens kulturhistoria genom gestaltning.

Dock är det inte möjligt att ta tillvara strukturer och byggnader i en så stor omfattning att all den bebyggelse som bedöms känslig och bevaransvärd kan tas tillvara i önskvärd utsträckning. I den strukturplan som togs fram 2017 har få byggnader bevarats. Projektets förutsättningar gällande bl.a. Cementas omlokalisering bort från Lövholmen, föreningar i mark och bebyggelse, skyddsvärd kulturmiljö, krav på friytor etc, förutsätter en tillräckligt hög exploatering för att projektet ska bära sig ekonomiskt. Bevarandet av befintliga byggnader är en utmaning, givet föreningar i mark och i byggnader samt det för vissa byggnader bristfälliga tekniska skicket.

Att lyfta fram Lövholmens historia

Väl medvetna om att vi står inför ett problem som ska lösas har vi på Nyréns kulturmiljö gått in i planprocessen. Tillsammans med Byggaktörgruppen och Stockholms stad tar vi fram kulturhistoriskt förankrade utgångspunkter som innebär dels att platsens verksamhets- och arbetslivshistoria levandegörs genom gestaltning inom området, dels genom ett ökat fysiskt tillvaratagande av strukturer och byggnader. I samverkan med oss och med detta underlag som grund menar Nyréns att Byggaktörgruppen, Stockholms stad samt berörda arkitekter och formgivare kan skapa en ny stadsdel, en helhet som återberättar platsens kulturhistoria. Mottagare av denna berättelse är boende, brukare och besökare på Lövholmen.

Workshopserie med tre teman

Under två workshops 2020 har Byggaktörgruppen tillsammans med oss studerat Lövholmen som kulturmiljö utifrån två teman - Avtryck (ws1), Planförslaget (ws2). En tredje workshop på temat Stadsrummet (ws3) genomfördes hösten 2022 då bredare i samverkan med Stockholms stad. Detta dokument från 2020 strukturerades enligt dessa teman (se följande sida). Efter avslutad workshop 3 hösten 2022 tas tematiken vidare i *7 byggstenar - kulturmiljöordning för Lövholmen* som är en samling rekommendationer för arkitekter, stadsbyggare och byggaktörer till att i stadsrummet berätta platsen Lövholmens kulturhistoria. *7 byggstenar - kulturmiljöordning för Lövholmen* färdigställs under våren 2023 och kommer att vara ett underlag till samrådsskedets planhandlingar. Även därefter fungerar den som en idébank att använda efter samrådet i samband med de bearbetningar som behöver göras som en följd av de samrådsyttranden som kommer att komma in. Även under genomförandet, efter att detaljplanen vunnit laga kraft, kan 7 byggstenar tjäna som inspiration till utförandet och hantering av såväl allmän platsmark, kvartersmark som bebyggelse.

Med vår kulturmiljöexpertis och genom att utveckla idéer vill vi på Nyréns bidra med kunskap till stadsbyggnadsprocessen. Syftet är att lyfta Lövholmens kulturmiljö som fysisk och idémässig resurs. De analyser som görs och de förslag som formulerats i detta underlag har diskuterats med byggaktörgruppen, men bedömningarna är att betrakta som Nyréns.

Förutsättningar

– fastigheternas förvaltning och utveckling

Lövholmens nuvarande byggaktörer och framtida

fastighetsägare har som syfte att skapa en hållbar livsmiljö där också platsens kulturmiljö nyttjas som en positiv resurs. Som antytts ovan är utmaningarna stora genom de varierande fysiska förutsättningar som de olika fastigheterna erbjuder.

Fastighetsekonomiskt är det ett ansvar och en kostnad för fastighetsägarna att väga samman de olika samhällsintressen som utvecklingen av en stadsdel innebär. Kulturmiljön är visserligen en fysisk resurs men det krävs investeringar för att utveckla och långsiktigt förvalta denna resurs. Ytterligare en faktor som, mer än i andra projekt, belastar utvecklingen av ett f.d. industriområde är föreningar av mark och byggnader som en följd av platsens långa kemiska industriproduktion. Planarbetet på Lövholmen dras med många års fördröjning vilket i sin tur lett till svårigheter i fastighetsförvaltningen, t.ex. skadegörelse och illegala aktiviteter. Dessutom riskerar fler bevarade byggnader att minska hela utvecklingsområdets exploateringstal. För varje fastighet är det exploateringstal som räknats fram en viktig förutsättning för att fastighetskalkylen ska hålla. En god sammanvägning av de, i många fall motstrida samhällsintressena, kan leda till en strukturplan där byggaktörerna tar ansvar för kommande generationers behov av en giftfri miljö, förbättrad samhällsservice och fler bostäder.

Förutsättningar – verksamheter i dag och i morgon

I vissa byggnader pågår verksamheter – t.ex. Färg- fabrikens kulturverksamhet eller befintliga hyresgäster i området – som även på sikt kan ses som en resurs för den utvecklade stadsdelens liv. Genom att utgå från befintliga verksamheter i området kan dessa aktörer bidra till ett framtida innehåll grundat i

platsen samtidshistoria.

Allmänt sett ur kulturmiljösynpunkt, tex för att ta tillvara exteriörer och i något fall delar av interiörer, är framtida funktioner att föredra som så långt möjligt är kompatibla med byggnadens karaktärsdrag. Olämplig användning både sett till det kulturhistoriska värdet och sett till resurshushållningsperspektivet är därför funktioner som genom specialiserade program kräver ”skräddarsydda” lösningar och därmed omfattande ändringar.

Förutsättningar

– skydd

I Stockholms stadsmuseums klassificering av kulturhistoriskt värde är en stor del av Lövholmen som område grönmärkat liksom merparten av byggnaderna.

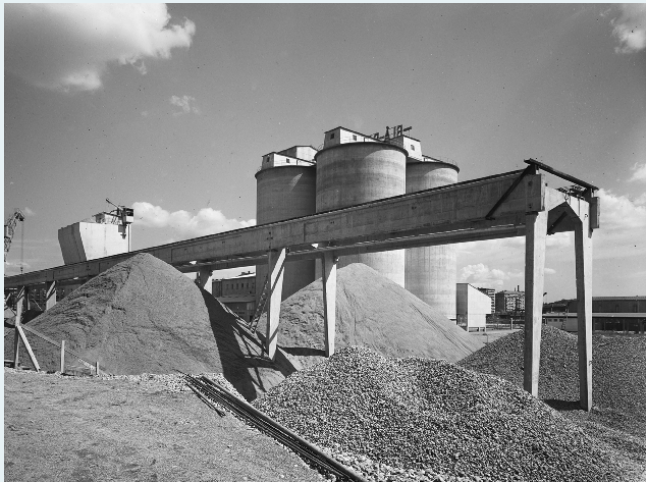
Grön - Fastighet som har bedömts ha högt kulturhistoriskt värde och bedömts vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Både blå (den högsta klassificeringsgraden) och gröna fastigheter, som i detta fall, har bedömts ha sådana särskilda värden som avses i PBL 8:13 och som i allmänhet innebär en rekommendation om q-märkning d.v.s. skyddsbestämmelse i detaljplan. I den kulturmiljöutredning som Tyréns tog fram 2019 fördjupas den historiska kunskapen, platsens kulturhistoriska värde beskrivs och en känslighets/tålighetsanalys redovisas.

Dessa underlag och Stockholms stads tjänsteutlåtande 2020-05-08 har fungerat som utgångspunkt för de analyser och ställningstaganden vi gör i det följande.

Att ta tillvara och utveckla Lövholmens kulturmiljö

Avtryck
Verksamheter

Cementa

Kolsyrefabriken

Beckers

Industrihemmet

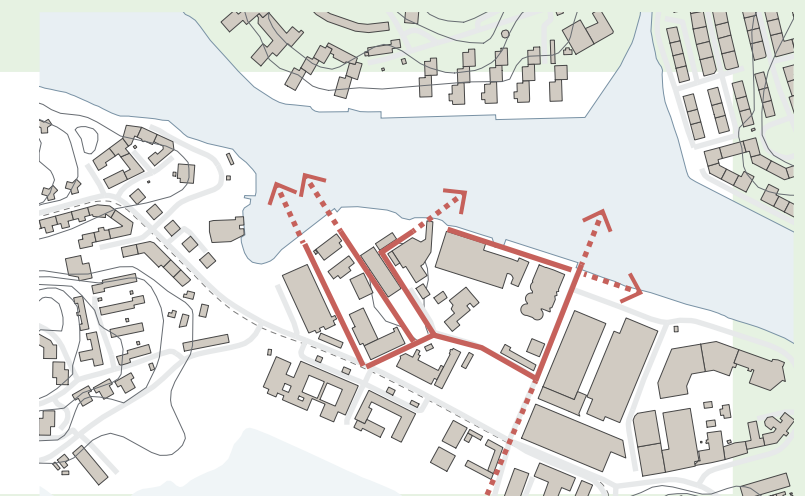
Planförslaget
Struktur och bebyggelse

Vattenrummet och berget

Kajen

Riktningar och bebyggelse

Stadsrummet
Industriell brokighet

Bottenvåningsstrategi,
mänskliga skalans karaktär

Vegetationskaraktär

Bebyggelsekaraktär

Att ta tillvara och utveckla Lövholmens kulturmiljö

Avtryck, planförslaget och stadsrummet

Tre teman är utgångspunkter, olika ingångar, för hur Lövholmens historia kan skildras i den framtida fysiska miljön. Syftet är att dessa olika perspektiv ska ge ett samlat fysiskt resultat, en stadsdel där kulturmiljöaspekten vägts in och tagits tillvara i en sådan grad att platsens historia låter sig berättas. Därmed kan Lövholmen även i framtiden fungera som ”källa till kunskap och förståelse”, för att använda Riksantikvarieämbetets terminologi.

Att ta Lövholmen in i framtiden

Då en kulturmiljö förvandlas från ett förorenat industriområde till en samtida hållbar stadsdel, kan utvecklingen både stödjas av kulturhistoriskt förankrad gestaltning och genom att fysiska strukturer tas tillvara. Att nå fram till en balans mellan graden av bevarande och andra åtgärder är av stor vikt för att stadsbyggnadsprojektets genomförande ska bli möjligt.

Det ligger i linje med den på senare år vidgade synen inom kulturmiljövården på hur en kulturmiljö kan förklaras, vilket överensstämmer med gällande statliga kulturarvspolitik som redovisas i *Plattform - Kulturhistorisk värdering och urval* (Riksantikvarieämbetet 2015).

Syftet är att föreliggande utredning kan bidra till att nå den balanspunkt för Lövholmens utveckling där platsens historia uttrycks genom lika delar tillvaratagande och kulturhistoriskt grundad gestaltning.

Aspekter på en fysisk miljö

Inom kulturmiljövården är Kulturhistoriskt värde ett centralt begrepp när en befintlig miljö studeras. Ytterligare fyra aspekter är starkt närvarande då en fysisk miljö ska utvecklas – sociala, estetiska, ekologiska och ekonomiska aspekter. Mellan dessa överlappande aspekter råder en i projektet ofta outtalad hierarki där den ekonomiska aspekten väger tungt. Den kulturhistoriska aspekten tenderar att ses som en ekonomisk belastning snarare än som en möjlig resurs som kan vara dels kommersiellt attraktiv, dels socialt och ekologiskt hållbar.

Källa: Plattform - Kulturhistorisk värdering och urval, RAÄ

Kulturvärde

Inom kulturmiljövården är det, med ett vidgat synsätt, meningsfullt att använda begreppet **kulturvärde**: som förutom kulturhistoriska aspekter även omfattar sociala och estetiska aspekter.

Tillämpat på Lövholmens framtid skulle de olika aspekterna exempelvis kunna innebära följande. *Sociala aspekter*: En väl fungerande livsmiljö där fysiska uttryck för tidsdjupet – t.ex. berget, fabriksbyggnaderna och kajen – kan bidra till historisk förankring och social trygghet. Skildringar som – på mobilen via QR-koder, genom utställningar samt konstnärlig och arkitektonisk gestaltning – tydliggör arbetslivets rörelsemönster med dess villkor, föroreningar, risker och arbetsglädje kan bidra till identifikation hos brukare, boende och besökare.

Estetiska aspekter: Den nya stadsdelen utformas på ett arkitektoniskt genomtänkt sätt med hänsyn till befintlig fysisk miljö. Hänsyn tas till befintliga strukturer som kajer och bebyggelse samtidigt som arkitektoniska tillägg utformas med influenser hämtade från platsens djärva industriarkitektur. Den yttre miljön utformas med utgångspunkt från platsens topografi och strandlinje. Berättelser ur Lövholmens historia kan förmedlas genom konst i det offentliga rummet. Den föränderlighet över tid som karaktäriserar många industriområden upplevs inte genom de byggnader som blivit kvar utan kan skildras exempelvis genom landskapsarkitektoniska medel eller genom konst.

Kulturhistoriska aspekter: Den kulturhistoriska aspekten är mer fysisk, kopplad till de anläggningar, den produktionsutrustning och de byggnader som utgjorde industriområdet. Här utgör de fysiska lämningarna ett dokumentvärde som är oersättligt när det väl tagits bort. Att integrera tillräckligt många av dessa lämningar i den nya stadsväven, för att en kritisk massa på så sätt ska kunna tas tillvara, är av största vikt för att balansen mellan gammalt och nytt ska kunna upprätthållas. Berget i dagen, de historiska vägriktningarna, kaj och strand samt strategiskt utvalda byggnader är de befintliga byggstenar som den nya strukturplanen kan byggas kring.

Källa: Plattform - Kulturhistorisk värdering och urval, RAÄ

Avtryck - verksamheter

Kulturvärde - sociala aspekter

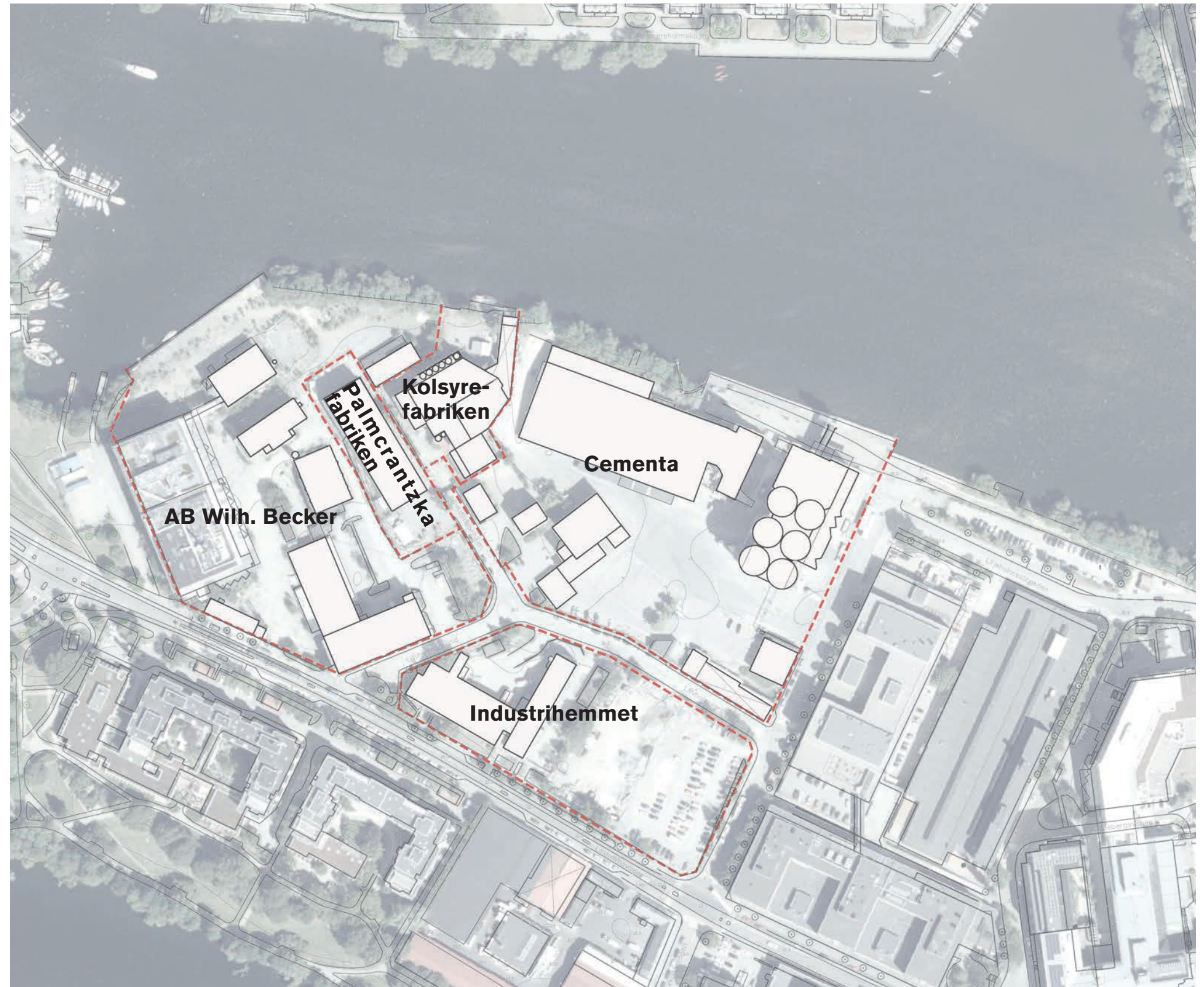
Den 23 september 2020 ledde Nyréns kulturmiljö den första av tre planerade workshops med temat *Avtryck - verksamheter*. På mötet utforskades hur Lövholmens både materiella och immateriella företeelser skulle kunna tas till vara i den framtida stadsmiljön. Slutsatser som drogs var bl.a. följande:

- Att spåren från verksamheterna kan ge avtryck och levandegöras med syfte att berätta om Lövholmens industrihistoria.
- Att skapa möjlighet till kunskap och förståelse.

Att levandegöra platsens historia

Diskussionsklimatet uppmuntrade till ett fritt idéflöde. Reflektioner gjordes bl.a. kring den industriella brokigheten, om att bottenvåningarna skulle kunna få spela en av huvudrollerna i att förmedla en industriell karaktär i området. Hur Cementa under efterkrigstiden ansvarat för Stockholms hela försörjning av cement och om de möjligheter som materialet gav. Kolsyrans kemiska natur inspirerade till idéer för det offentliga rummet och hur det skulle kunna vara möjligt att väcka nyfikenhet kring naturvetenskap och vetenskapliga experiment. Vi diskuterade Färgfabrikens gavelmotiv och spåren av det tidigare berget.

Idéer fördes fram kring framtida utformning av skyltar och namngivning av gator med förankring i Lövholmens historia och industriverksamheter. Att Beckers framställde den första industritillverkade konstnärsfärgen inspirerade till tankar kring Lövholmens framtida kulörpalett samt konstnärliga perspektiv i den gestaltade livsmiljön som helhet. Stadsmissionens f.d. verkstäder och industrihem i kv. Färgeriet ledde till samtal kring sociala dimensioner och hållbara livsmiljöer.

Verksamheter och fastighetsgränser på Lövholmen

Cementa

Cementa grundades 1871 och expanderade kraftigt när byggandet tog fart efter andra världskriget. En ny fabrik utanför Nynäshamn kompletterades 1948 med en stor distributionsanläggning på Lövholmen med silor och packeri. Den cement som producerades levererades till hela Stockholmsmarknaden.

Tolkning - material, skala, komposition

Anläggningen har en monumental skala och dramatiska möten mellan det stora och det lilla. Det kraftfulla uttryck som Cementas siloanläggning har är uppbyggt av olika beståndsdelar: den stora skalan, komposition utifrån geometriska grundformer, betongens kärva materialitet och det funktionalistiska uttrycket där form följer funktion. Dessa grundläggande egenskaper kan tjäna som inspiration vid gestaltningen av nya byggnader på platsen.

Järnvägsspår

I markbeläggningen finns synliga järnvägsspår som berättar om produktion och logistik. Att i den omvandlade miljön integrera fysiska järnvägsspår är ett sätt att spegla kulturhistorien i den nya stadsdelen.

Återanvända och nytolka befintliga strukturer och objekt

Att återanvända befintliga strukturer och objekt och nytolka dem är ett sätt att använda sig av det befintliga som en positiv resurs. De kan ge inspiration till t.ex. temalekplats, nyskapande arkitektur, nya typer av instrument, promenadstråk eller unika bostadsmiljöer.

Synliggöra berättelser

Det finns olika sätt att synliggöra kulturhistoriska berättelser. Grafisk betong är ett exempel. Tekniken gör att mönster, tecken och bilder kan appliceras på enskilda element eller en hel fasad. Resultatet blir en gravyr som framträder i betongytan.

Kajens möjligheter - pråmar, flytbryggor

Tidigare har det legat fartyg och flytbryggor vid Lövholmens strand. Här finns en möjlighet att återknytta till hur själva läget vid vattnet var förutsättningen för industriernas etablering.

Gatunamn

Namngivning av gator och brf med förankring i Lövholmens industriverksamheter och historia

Cementa 1966. Källa: SSM

Cementa 1966. Källa: SSM

Berättelsen om tillverkningsprocesser

Berättelsen om människorna i fabrikerna. Källa: SSM

Exempel på grafisk betong, Sörmlands museum.

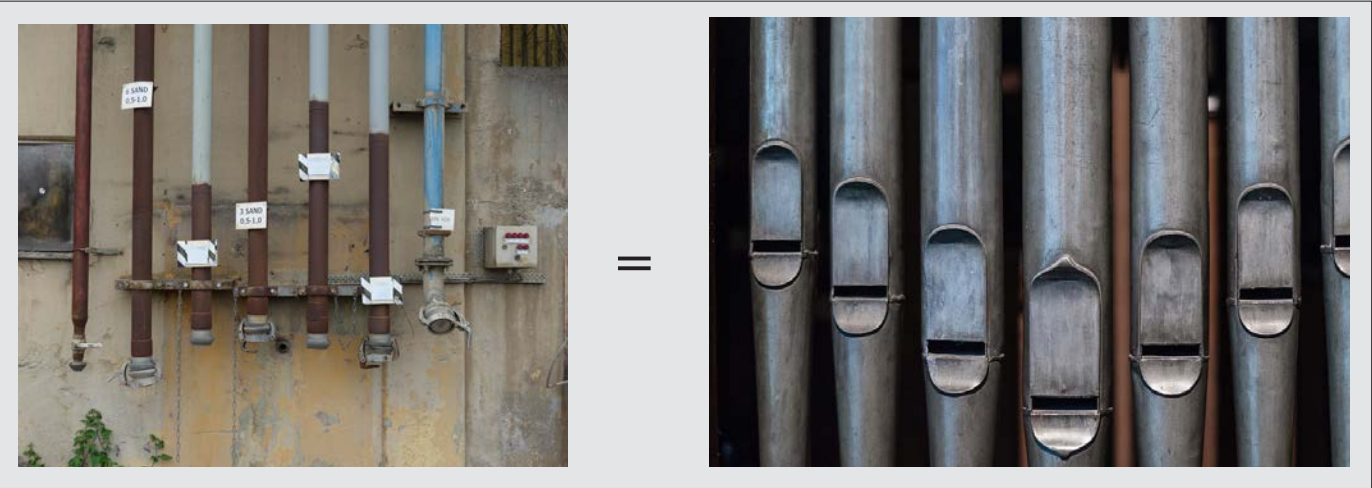
>> Avtryck - verksamheter

promenadstråk

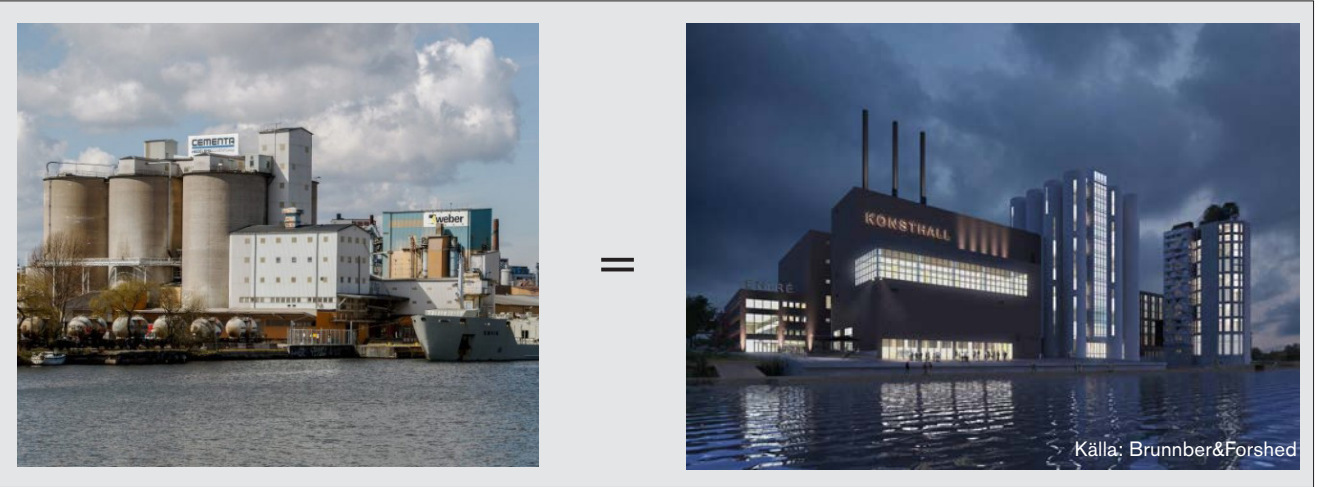
lekredskap

instrument

oväntade möten

silos och bostäder

Kolsyrefabriken

Kolsyrefabriken markerar starten på kolsyre-tillverkningen i Sverige år 1896. Det är den enda fabriken som har haft en sammanhängande process från rågasproduktion till kolsyra och kolsyreis. Det produktionstekniska förloppet kunde, trots kraftigt förfall, till stor del utläsas av byggnadens utformning så sent som 2021. Kolsyrefabriken totalförstördes dock vid en brand sommaren 2021.

Tolkning - industriverksamhetens process och föränderlighet

Fabrikens olika utbyggnadsskeden från 1890-talet och framåt var till 2021 avläsbara och speglade industrins produktionsförändringar och expansion. Byggnadens komplexa struktur berättade om industriverksamhetens process och föränderlighet.

Bland de byggnadsdelar som hade olika uttryck märktes tegelbyggnader med exponerat tegel, med putsat tegel, tydligt modernistiskt uttryck med slätputsade fasader, platta tak, logotyper och blockbokstäver som en del av arkitekturen och höga produktionstekniska delar av metall som klimax. Dessa starkt karaktärskapande och för kolsyrefabriken grundläggande egenskaperna kan trots att den förstörts tjäna som utgångspunkt vid framtida gestaltning av nya byggnader på platsen. Nyskapande arkitektur där den industriella tillverkningsprocessen omtolkas - "House for a scientist".

Kemiska processer och vetenskapliga experiment

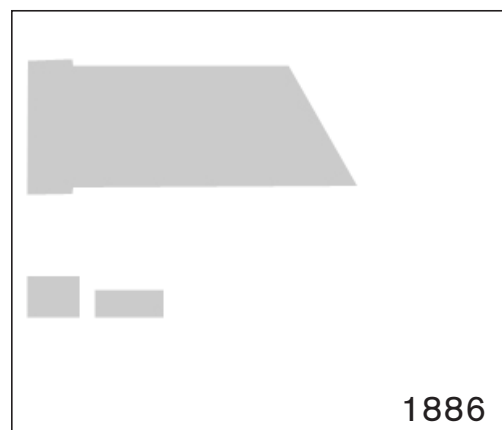
Kolsyra är en kemisk förening som uppkommer när koldioxid löser sig i vatten. Kolsyrans kemiska natur började man få kunskap om under 1600-talet men kemiskt framställdes den inte förrän omkring år 1700. Här finns en möjlighet att i den nya stadsmiljön på olika sätt väcka nyfikenhet kring ett utforskande av olika naturfenomen och vetenskapliga experiment.

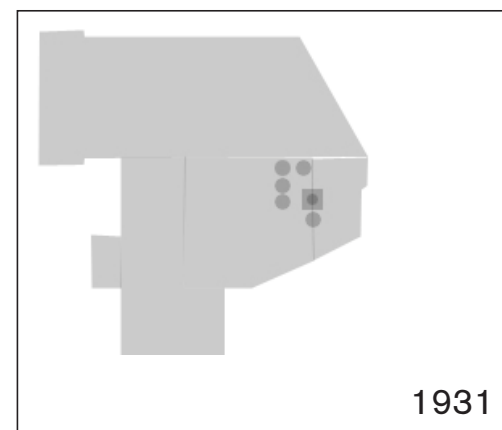
Fabriken på 1940-talet. Källa: Tekniska museets arkiv

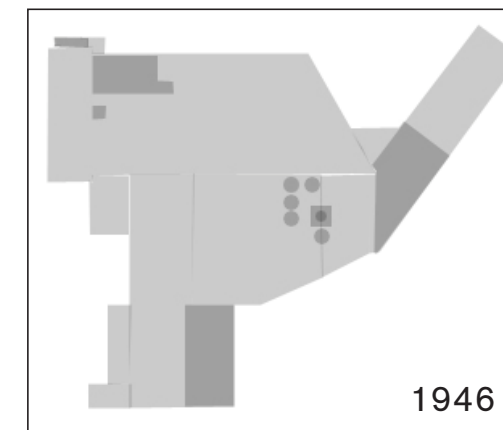
Kemilabbet på Universeum Göteborg.
Källa: www.universeum.se

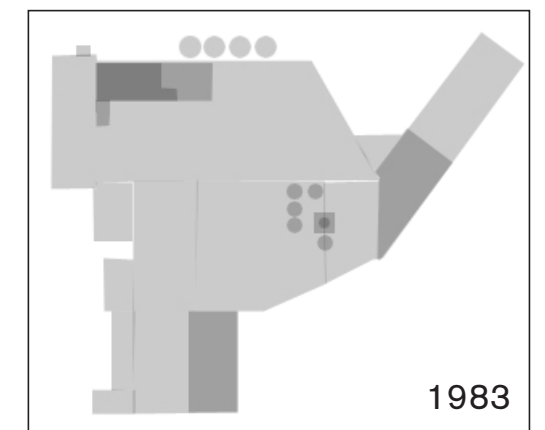
1886

1931

1946

1983

Illustration av om- och tillbyggnader, Nyréns.

>> Avtryck - verksamheter

Kurorter och hälsokällor

Brunnsdrickning från surbrunnar fanns i medelhavsländerna redan under antiken, men i övriga Europa blev det utbrett först under 1500-talet när ett systematiskt sökande efter surbrunnar inleddes. Själva kraften i surbrunnsvattnet trodde man kom från en "hemlig livgivande syra" som vid senare analyser visade sig vara kolsyra.

Produktion av torrisblock i Kolsyrefabriken, 1943. Källa: Tekniska museets arkiv

Ramlösa hälsobrunn omkring 1820. Källa: SSM

Palmcrantzka fabriken

Från år 1889 tillverkade Palmcrantz o co slättermaskiner för jordbruket och anläggningen utgjordes av verkstadsbyggnaden, smedjan och en måleriverkstad. 1906 tog Beckers över de befintliga lokalerna och började tillverkning av bl.a. färger, lacker och fernissor. Fram till mitten av 1930-talet fanns ett stort berg i direkt anslutning till byggnaden.

Skärgårdslandskapets förutsättningar

Stockholms stadsbyggnadshistoria handlar till stor del om hur människor med olika medel sökte bemästra de barriärer i form av nivåskillnader som bergen och förkastningsbranterna innebar. Stockholms berggrund är en av världens äldsta och består av ett urberg av framförallt granit och gnejs. Den bildades under bergkedjeveckningen för ca 2000 miljoner år sedan. De väldiga öst-västliga förkastningsbranterna och sprickdalarna som präglar stadslandskapet är tillkomna vid denna tid. Sedan dess har sex större istider inträffat och det senaste istäcket försvann för drygt 11 000 år sedan. Den 60 kilometer långa Stockholmsåsen som löper genom hela Stockholm från Arlanda i norr via Brunkebergsåsen i stadens centrala delar till Västerhaninge i söder är ett framträdande istidsspår liksom de rundslipade berghällarna.

Topografin har i alla tider skapat förutsättningar och begränsningar för etablering av bebyggelse. Lövholmens industrier har utnyttjat det fördelaktiga läget invid vattnet för transporter och bebyggelsen anpassade sig till en början till bergets utbredning.

Bersskärningar som stadsbyggnadselement

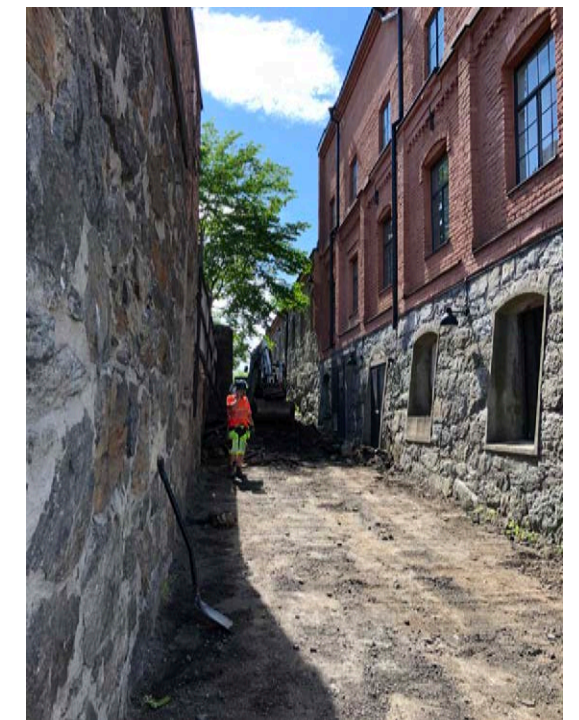
Invid Palmcrantzka fabriken finns idag spår av det tidigare stora berget som sprängdes bort på 1930-talet. En påtaglig del av Stockholms urbanitet är de grova bergsskärningarna. De har ett kulturhistoriskt värde och bör tas tillvara som en möjlighet att skapa variation och upplevelsevärden i stadsstrukturen.

Bergsskärning invid Palmcrantzka fabriken. Foto: 2020

Målning Lövholmen 1906. Berget syns till höger om Palmcrantzka fabriken. Originalmålning finns i Färgfabrikens lokaler på Lövholmen

>> Avtryck - verksamheter

Berget på Beckers tomt tidigt 1930-tal. Källa: Skanska

Berget invid Palmcrantzka fabriken under 1930-talet innan sprängningarna inleddes. Fabriken syns till vänster. Källa: SSM

Topografi ska Corpsens karta, 1861. Kartan är ett mycket exakt dokument över Stockholms omgivningar under 1800-talets första hälft. Delar av den geologiska huvudstrukturen är markerade: gul markerar förkastningsbranter, blå Stockholmsåsen. Lövholmen markerad med röd punkt. Källa: SSA.

AB Wilh. Becker

Lövholmens framtida kulörpalett

Beckers färgfabrik har funnits med obruten verksamhet i mer än hundra år och företaget har sedan 1900-talets första hälft varit en av de ledande färgfabrikörerna i Sverige. Beckers normalfärg lanserades 1912 och var den första industritillverkade konstnärsfärgen. Detta kan utgöra utgångspunkt för en medvetet utformad kulörpalett för Lövholmen.

Konstnärliga perspektiv i den gestaltade livsmiljön

Bland Beckers tidiga kunder fanns bla Anders Zorn, Carl Larsson och Sigrid Hjertén. Konst har en stor förmåga att förstärka befintliga värden och konstnärliga perspektiv är en viktig del i den gestaltade livsmiljön.

Färgtillverkningsprocessen

Färgtillverkningsprocessen skulle på olika sätt kunna förmedlas och ge möjlighet till kunskap om platsens historia.

Djärv arkitektur och industriell brokighet

Industriarkitekturens gedigna material och i många fall omsorgsfulla utformning kan stå som förebild för ny arkitektur med hög arkitektonisk ambitionsnivå. Samtidigt som miljön inte ska upplevas för tillrättalagd och färdig, utan tillåtande och lite brokig.

Minnen och berättelser

- människorna i Lövholmens industrier

Lövholmen har en rik industrihistoria och mycket av det materiella finns kvar i form av byggnader och artefakter. Men vilka var människorna som arbetade och rörde sig på platsen? Hur kan människors minnen och berättelser tas tillvara och påverka platsutvecklingsprocessen och bli betydelsefulla för framtida hållbara stadsmiljöer. Här finns en möjlighet att arbeta med en bredare palett av spår. Går det t ex att synliggöra i markbeläggningen hur arbetarna rörde sig inom området på industriverksamheternas gårdar och gator.

Digital interaktivitet

Idag finns många möjligheter till att via digitala verktyg berätta om och gå på upptäcktsfärd i platsens historia. T ex via QR-koder.

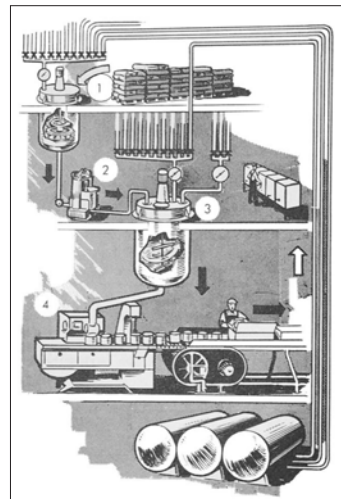
Beckers färghandel på Fleminggatan 48 i Sthlm. Källa: SSM

Kulörpalett. Foto: Nyréns

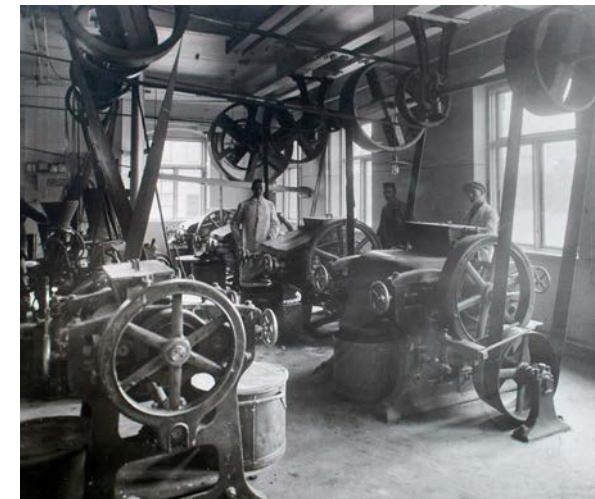
Sven Erixson, Nils Holgersson, 1935, detalj av oljemålning i Olovslundsskolan, Bromma. Källa: internet

Illustrationsschema traditionell färgtillverkning. 1965. Källa: Beckers arkiv

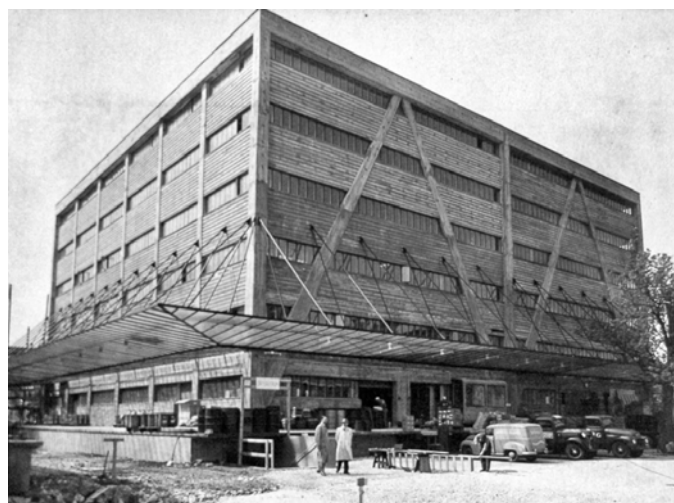
Maskinell rivning av Normalfärg. Källa: Vi på Beckers 1949

Rivningen i färgfabriken 1917. Källa: Beckers arkiv

Upplagsyta mellan Förbandsfabriken och Nitrolackfabriken. Källa: Beckers arkiv.

Spredfabriken ca 1950-talets början, före målning av betongfasad. Ursprungligt skärmtak av glas. Byggnaden är riven. Källa: Beckers arkiv.

Beckers kontorshus 1917. Källa: Beckers arkiv

Nyuppförda förbandsfabriken 1916. Källa: Beckers arkiv

>> Avtryck - verksamheter

Ångpannecentralens skorsten byggs 1945. Källa: Beckers arkiv

Tillverkning i förbandsfabriken. Källa: Beckers arkiv

>> Avtryck - verksamheter

Erik Myrén framför industrihemmet 1963. I bakgrunden ses en av lastbilarna som åkte runt och samlade in skänkta föremål till verksamheten. Källa: Minnen från Hägersten.

Verkstadsarbete i industrihemmet 1971. Källa: Minnen från Hägersten.

Planförslaget - struktur och bebyggelse

Den 16 oktober 2020 ledde Nyréns kulturmiljö den andra av tre planerade workshops med temat *Planförslaget - struktur och bebyggelse*.

Lövholmen som källa till kunskap och förståelse

Skärgårdstopografins riktningar

De delar av Lövholmens berg i dagen som återstår bör tas tillvara i största möjliga utsträckning. De riktningar och den historiska placering av vägar som platsens topografi gav upphov till finns fortfarande kvar som huvudsakliga riktningar och grund för framtida vägnät.

Rumslig täthet

Ett viktigt kriterium för bevarande är rumslig täthet. Flera historiska stråk finns men viktigast är Lövholmsbrinken längs med vilken industribebyggelsen till stor del är samlad ännu i dag. Det uppstår en för Lövholmen karaktäristisk rumslighet i kombinationen av berg i dagen, topografisk variation som hanterats genom stödmurar, intima gatumått, en sekvens av platsbildningar och bebyggelse (8, 9, 10, 13, 14, 15, 19) som fysiskt stöder gaturummet. Flera av de byggnader som vi under processen lyft för diskussion förstärker den rumsliga tätheten.

Variation av verksamheter

Kännetecknande för industriverksamheten på Lövholmen är att den sedan sin etablering på 1870-talet ändrat karaktär över tid. Vissa verksamheter har kommit, gått och ersatts av nya medan andra har lång kontinuitet på platsen. Utmärkande för Lövholmen är fortfarande att flera olika industrier eller verksamheter, långt in på 1900-talet, har bedrivits eller bedrivs parallellt på sina respektive tomter – Beckers, De förenade kolsyrefabriken AB, Industrihemmet, Cementa och den mer samtida kulturverksamheten Färgfabriken.

De fyra byggnader som bevaras, enligt 2017 års förslag till strukturplan, speglar dels Beckers – förbandsfabriken (nr 6), kontorshuset (1), dels Palmcrantzka fabriken (8) och Palmcrantzka fabriken smedja (9). Utöver dessa har ett antal byggnader ytterligare tagits upp för diskussion (5, 7, 12, 13, 14, 15 och 19) samt grindstugan (del av 3). Dessutom har siloanläggningens uppforderingsverk (18b) och industriskorstenarna diskuterats (del av 7 och del av 13). Förslaget syftar till att vidga den industrihistoriska berättelse som går att ta del av: d.v.s. den fysiska miljön på Lövholmen som källa till kunskap och förståelse.

Tolkning

Då den process som resulterade i 2017 års förslag till strukturplan innebar att flera byggnader och anläggningar på området rivs, är ett sätt till levandegörande av historien att arkitektoniskt omtolka ett urval av dessa. Det skulle i framtiden ge en återklang av platsens verksamheter. De utvalda byggnaderna och anläggningarna uttrycker särskilt tydligt variationen av verksamheter, olika tider och arkitektonisk uttrycksfullhet. Den kraftfullhet som Cementas siloanläggning (18) och torrbruksfabrik (17) uttrycker och den fantasieggande komplexitet av teknisk utrustning som Kolsyrefabriken (10) uppvisar bör tjäna som inspiration och utgångspunkt för ny arkitektur. För detta använder vi begreppet tolkning.

Kolsyrefabrikens komplexitet i fråga om olika utbyggnadsfaser, varierande arkitektur och uttrycksfulla produktionstekniska utrustning bör bli en viktig utgångspunkt för kvarterets nya arkitektur. Förutom det rekommenderar vi att ett antal befintliga kvaliteter återskapas mer troget. Det gäller de delar av kvarteret som bildar fasader mot Lövholmsbrinken övre del: dels det gulputsade tegelhuset med gavelmotiv som utgör fond norrut, dels det oputsade murverk av rött tegel som tillsammans med smedjans sydfasad utgör Lövholmbrinkens ”väggar” där den viker ner mot vattnet. Det putsade husets volym, dess gestalt, med gavlar i båda riktningarna kan återskapas med samtida byggmetoder: **men** med en fasadmateriellitet som överensstämmer med ursprunget. Detta gäller även den norra tegelmur vars samspel med smedjans södra mur även fortsättningsvis ska kunna upplevas.

Cementas torrbruksfabrik och **siloanläggning** är en skulptural och muskulös ingenjörarkitektur med stora kvaliteter. Anläggningens volymer har lånats ur de geometriska grundformernas förråd: cylindrar och rätblock har kombinerats med de tekniska anläggningarnas grova saklighet.

Inför att de båda anläggningarna avlägsnas bör en strategi för **återbruk** av bygnadsdelar, material och tekniska artefakter läggas upp. Delar av byggnader och teknisk utrustning kan varsamt demonteras för återbruk och som ett led i det offentliga rummets eller bostadsgårdarnas gestaltning. Rivet bygnadsmaterial, t.ex. betong, kan återbrukas vid framställningen av nytt bygnadsmaterial, som markbeläggning m.m.

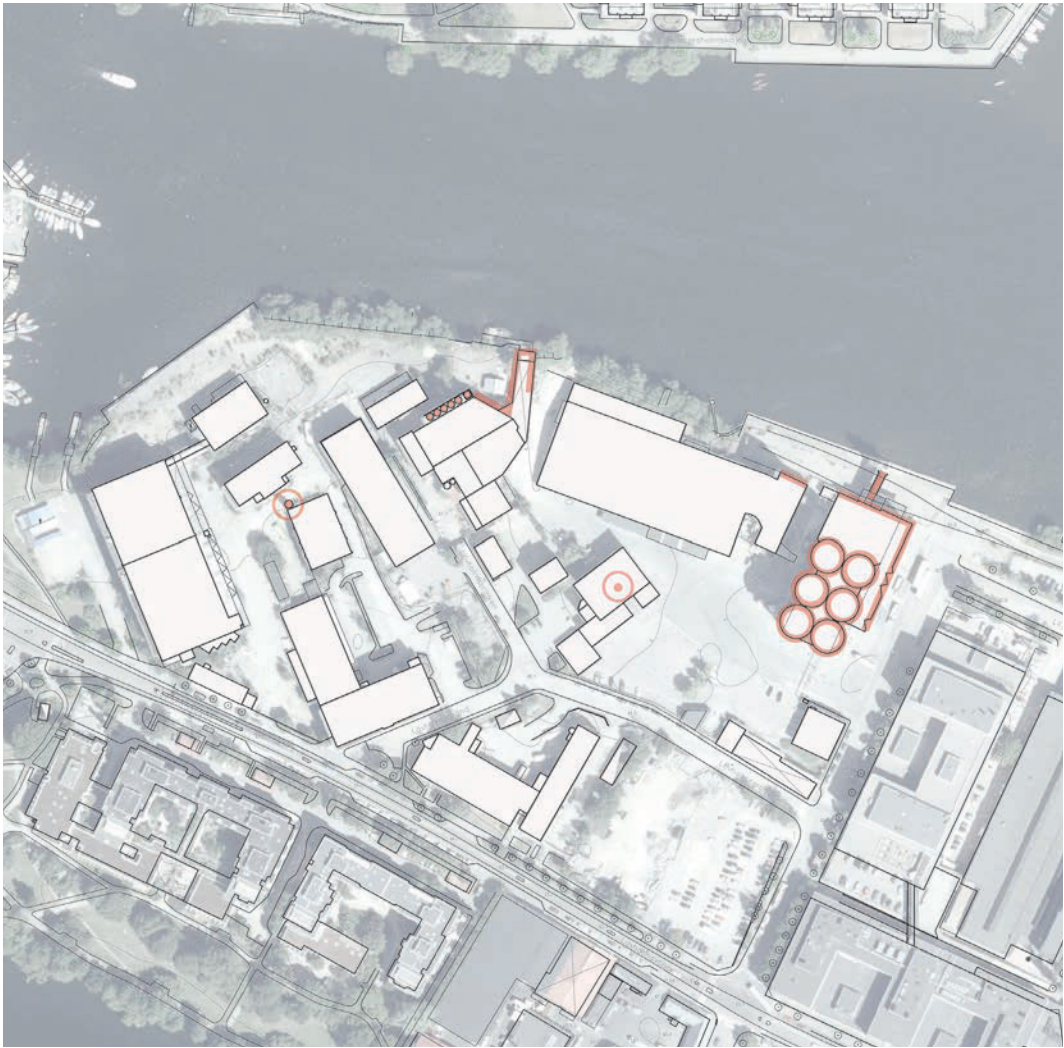
Orienteringskarta, situationen inför förslag till strukturplan 2017: sedan dess har byggnaderna 4a och 4b rivits.

>> Planförslaget - struktur och bebyggelse

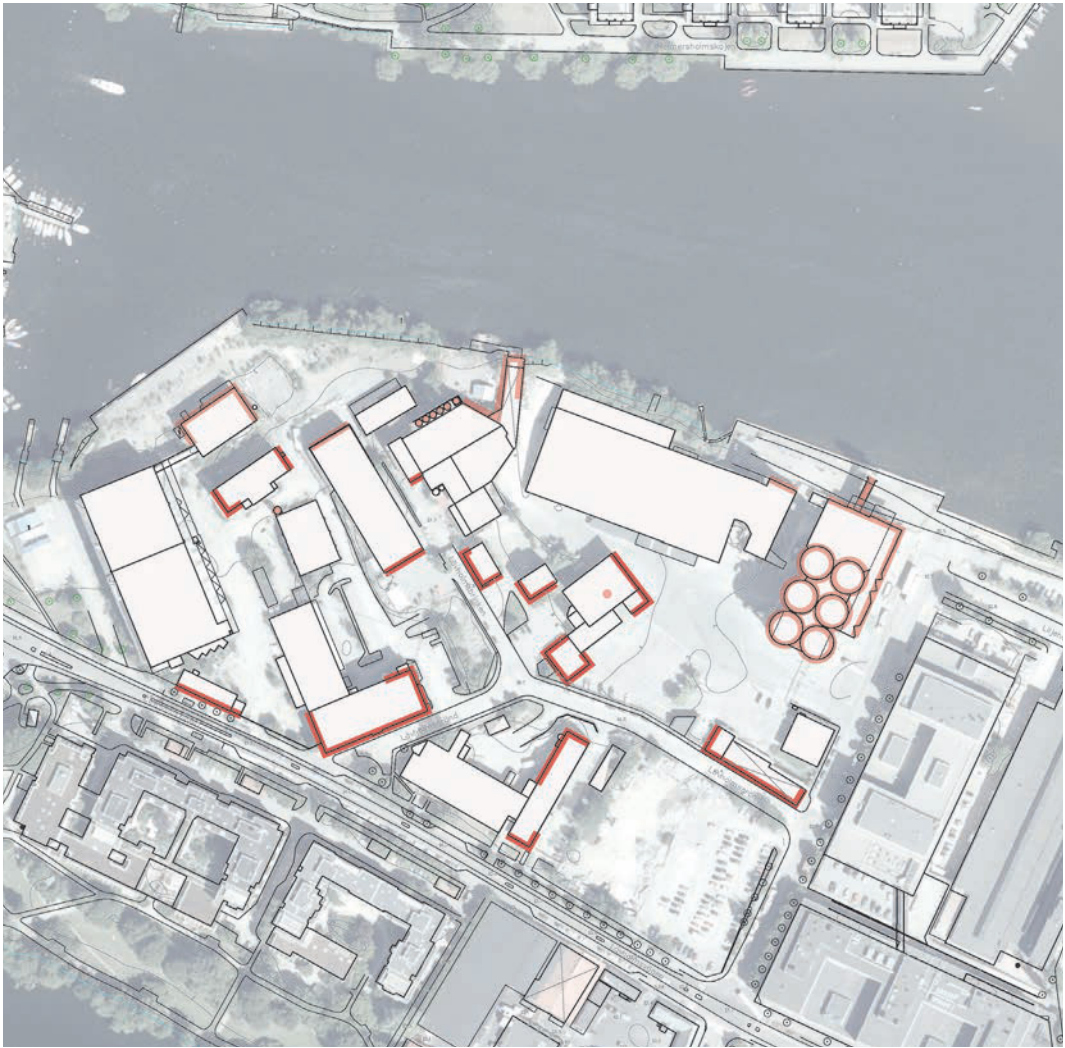
De kvaliteter och möjligheter som beskrivits ovan bör ge resonans i gestaltningen av de kvarter som ska ersätta befintliga volymer efter att de rivits. En sådan uppgift är arkitektoniskt krävande och för att resultatet ska bli bra krävs att såväl byggaktör som arkitekt antar utmaningen.

Framträdande läge i stadsbild och gaturum

Ett viktigt kriterium då en industrimiljö speglas är huruvida byggnaden eller anläggningen har ett framträdande läge i stadsbilden - dels genom sin höjd, dels genom sitt läge i gaturum eller vid vatten. Kolsyrefabriken (nr. 10), Torrbruksfabriken (17), Siloanläggningen (18) och skorstenarna (delar av 7 och 13) kan genom sin höjd synas på lång distans. Följande byggnader är genom sitt läge betydelsefulla i det nära stadsrummet. Bebyggelsen längs Lövholmsbrinken (10, 13, 14, 15) och Färgfabriken (8, f.d. Palmcrantzka). Åt väster skapar i samspillet mellan Palmcrantzkas (8) långsida, ångpannecentralen (7) och förbandsförbriken (6) ett intimt inre gaturum. Längs kajerna märks Nitrolackfabriken (5) och Siloanläggningen (18, 18b). Beckers kontorshus (1), Industrihemmet (19) och Cementas verkstad (12) signalerar den gamla industribebyggelsen mot Lövholmsvägen och Trekantsvägen.

Karta: Framträdande läge i stadsbilden genom höjd, befintlig situation

Karta: Framträdande läge i stadsrummet, befintlig situation

Foton: Tyréns kulturmiljöutredning 2019

Cementa (18, 18b och 17)

Kolsyrefabriken (10)

Förbandsfabriken (6)
Ångpannecentralen (7)

Att ta tillvara struktur och bebyggelse

Struktur

I den yttre miljön tas de huvudsakliga historiska riktningarna som utgångspunkt.

A: Lövholmsbrinken med sin topografiska variation och motlut åt norr, intima gaturum mellan tät industribebyggelse och den 90 gradiga vinkeln i utförslut mot strandlinjen.

B: Lövholmgränds böjda sträckning genom området som ansluter till Lövholmsbrinken i en trevägskorsning.

C: Stråk längs "Färgfabriken" genom f.d. Beckers fabriksområde mellan industrikajen vid Liljeholmsviken och Lövholmstränd.

D: Verkstadsgårdar eller platsbildningar i anslutning till byggnader som bevaras, föreslås att bevaras eller föreslås att nytolkas.

E: Industrikajer - Beckers och Cementa.

F: Strandlinje - mellan Beckers och Cementa.

G: Berget

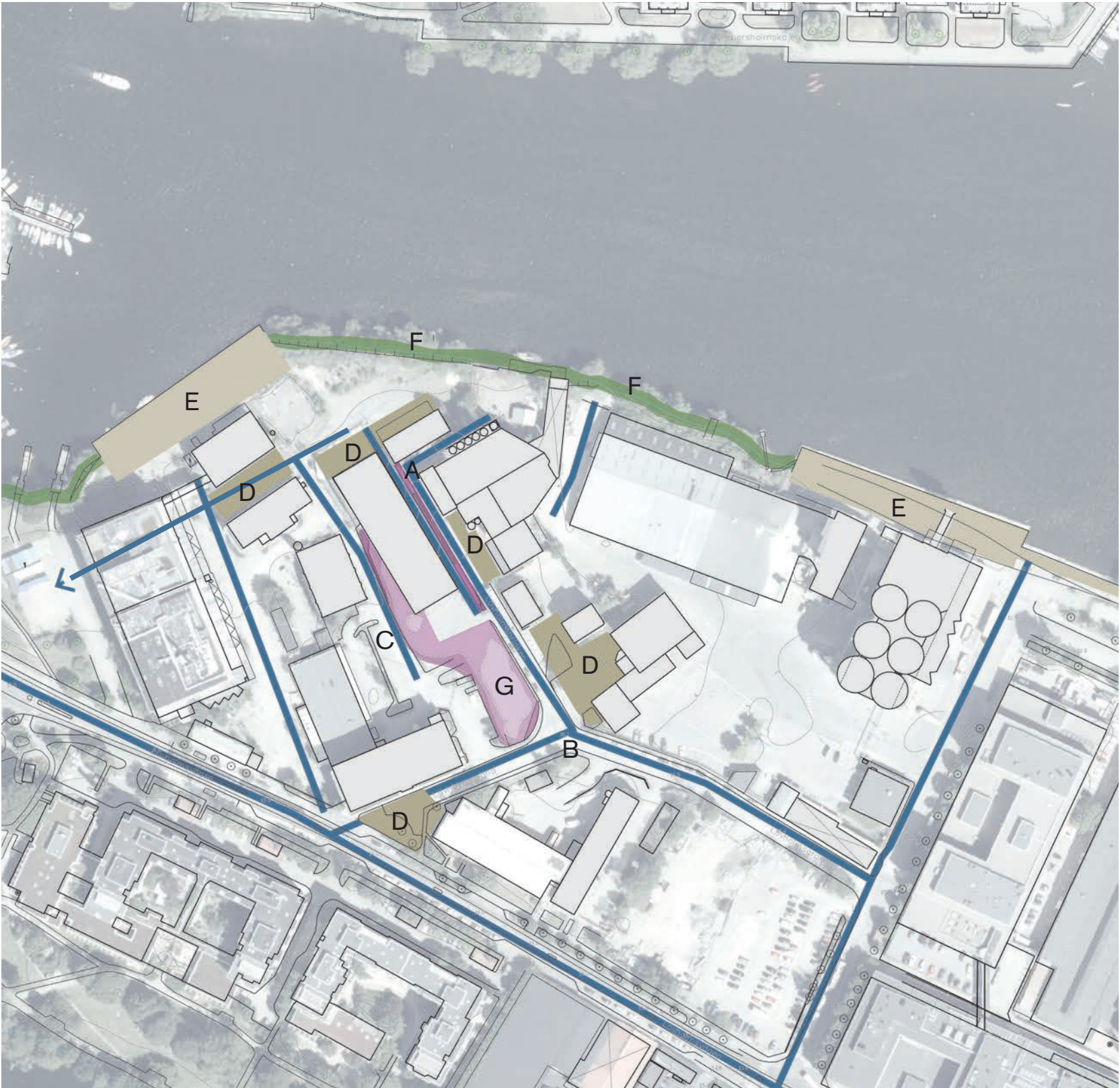
Byggnader för diskussion

I det följande tas ett antal byggnader och en teknisk anläggning upp för diskussion. Bland dessa görs ett urval. När stadsutvecklingen är genomförd kommer urvalet att utgöra en fysisk spegling av Lövholmens historia, där varje byggnad är ett dokument. För att spegla verksamhetshistorien och därmed uppfattas som trovärdigt ska urvalet ha en kritisk massa.

5: Beckers Nitrolackfabrik

Ett bevarande av Nitrolackfabriken skulle betyda att industriarvet annonseras mot vattnet och att industrikajens funktion bli mer begriplig. Byggnadens höga arkitektoniska halt uttrycker en modernism förankrad i bruksorternas traditionella tegelarkitektur. I byggnaden producerades billack vilket dels gör den industrihistoriskt intressant, dels har det lett till att marken och byggnaden är starkt förorenade. Det reser frågor om hur hållbart ett eventuellt bevarande egentligen är.

- PLATSBILDNING
- INDUSTRIKAJ
- STRANDLINJE
- MUR
- BERG
- KULTURHISTORISKT VÄRDE-FULL VÄGSTRÄCKNING

Att ta tillvara struktur och bebyggelse

7: Beckers ångpannecentral

Ett bevarande av ångpannecentralen skulle innebära att den täthet mellan byggnader och intima gaturum som kännetecknar ett gammalt industriområde i stor utsträckning skulle bli kvar. Ett bevarande av skorstenen är särskilt viktigt då en ångpannecentral tas tillvara. Skorstenen blir både ett landmärke och en symbol för Lövholmens industriella historia.

3 (del av): Beckers portvaktshus

Ett bevarande av denna anspråkslösa byggnad skulle markera entrépunkten in till Beckers område. Ett återbruk av byggnaden och en trolig flytt bör ske med omsorg om dess utformning och den nya placeringen bör markera en entrésituation.

12, 13, 14, 15: Cementas kontors- och verksamhetsbyggnader

Tre byggnader bidrar starkt till att skapa den rumslighet längs Lövholmsbrinken som leder fram till Palmcrantzka fabriken d.v.s. Färgfabrikens, för stockholmarna i dag, igenkännbara gavel. Gårdsbildningen framför husen och Lövholmsbrinkens topografiska variation är kvaliteter som ett bevarande skulle bidra till. Industrihistoriskt berättar de fyra byggnaderna om en del av Cementas verksamhet och två av dem (13, 14) dessutom om den industriella verksamhet som föregick Cementa, benmjölsfabrik, sågverk m.m. Dessa byggnader påminner också om den äldre riktning enligt vilken verksamheterna var ordnade innan Cementa övertog tomten. Den karaktärsfulla verkstadsbyggnaden (12) markerar hörnet Lövholmsgränd-Trekantsvägen på Cementas tomt.

18b: Teknisk anläggning, uppforderingsverk till siloanläggning på Cementas kaj

Med syftet att kulturhistoriskt förklara varför det finns en kaj med industrispår i området föreslås denna tekniska anläggning att bevaras. I sig själv utgör den ett skulpturalt element på kajen som skapar rumslig dramatik.

19: Industrihemmet

Denna funktionalistiska byggnad som rymde social verksamhet i form av lätt verkstadsindustri skulle om den bevaras berätta en breddad historia om Lövholmens verksamheter. I stadsrummet skulle den med sina gavlar bidra till såväl Lövholmsvägens som Lövholmsgränds gaturum.

Byggnader som bevaras enligt förslag till strukturplan 2017

- 1: Beckers kontorsbyggnad
- 6: Beckers förbandsfabrik
- 8: Palmcrantzka fabriken
- 9: Smedjan

	BEVARAS I FÖRSLAG TILL STRUKTURPLAN 2017
	TOLKNING
	FÖR DISKUSSION

>> Planförslaget - struktur och bebyggelse

Prioritering, byggnader

Nedan följer en prioritering mellan de byggnader som är uppe för diskussion. Den är baserad på de kriterier som beskrivs ovan på s. 18. Bedömningen tar utgångspunkt i Stockholms stadsmuseums klassificering och redovisningen av kulturhistoriska värden s. 30 i *Lövholmen 12 m.fl. Stockholm. Kulturmiljöutredning 2019-09-26* (Tyréns). Därtill kommer att byggnadernas läge och därmed förutsättningar för att bidra till en ny stadsmiljö vägts in.

De fyra byggnader som sedan tidigare föreslagits att bevaras tillhör den högsta **nivå 1**:

Beckers kontorsbyggnad (1)

Beckers förbandsfabrik (6)

Palmcrantzka fabriken (8)

Smedjan (9)

Nivå 1: Hög

- Nitrolackfabrik (5)
- Ångpannecentral med skorsten (7)
- Cementas kontors- och verksamhetsbyggnader med skorsten (13, 14)
- Teknisk anläggning, Cementas kaj (18b)

Nivå 2: Avsevärd

- Portvaktshus (del av 3)
- Industrihem (19)

Nivå 3: Mellan

- Cementas verkstads- och personalbyggnad (12)
- Kontorshus (15)

Nitrolackfabrik (5). Förbindelsegången till vänster i bild är riven.

Ångpannecentral med skorsten (7)

Cementas kontors- och verksamhetsbyggnader med skorsten (13, 14)

Skorsten vid Ångpannecentral (7)

Teknisk anläggning, Cementas kaj (18b)

Portvaktshus (del av 3)

Industrihem (19)

Cementas verkstads- och personalbyggnad (12)

Kontorshus (15)

Bilaga - katalog byggnader

Beckers huvudkontor (1)

Byggnadsår: 1916
Arkitekt: AB Industribyrå, T.A. Bergen,
Carl Lindström

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Beckers huvudkontor med inköps- och försäljnings-avdelningar. Sedan ett antal år tillbaka verkar ett stort antal konstnärer i byggnaden.

Funktioner:

Kontor med administrativ funktion. Entréportik med inskription ”Aktiebolaget Wilh Becker”. Ur kulturmiljösynpunkt, tex för att skydda planlösning och inredning, är framtida funktioner att föredra som så långt möjligt är kompatibla med ursprunglig kontorsverksamhet. Olämplig användning är därför verksamhet vars program kräver specialiserade eller ”skraddarsydda” lösningar och därmed kraftigt ändrade planlösningar.

Tidsepoker:

Tidstypisk industriarkitektur utformd efter amerikanska förebilder. Byggnaden uttrycker den klassiska arkitekturens uppbyggnad och proportionslära. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde och värdebärande är byggnadens läge, volym och fasadens uppbyggnad.

Källa: SSM

Beckers portvaktshus (del av 3)

Byggnadsår: 1944
Arkitekt: Nils Tesch, L M Giertz

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Entrén till Beckers verksamhetsområde låg här större delen av 1900 talet.

Funktioner:

Fabriksarbetarna passerade genom portvaktshusets grindar varje dag.

Tidsepoker:

Påminner om människors rörelser i fabriksområdet.

Källa: Beckers arkiv

Foto: Nyréns

Nitrolackfabriken (5)

Byggnadsår: 1944

Arkitekt: Lars Magnus Giertz och Nils Tesch

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Beckers Nitrolackfabrik var i sin tid en modern industribyggnad. Med sina vida fönsterpartier och platta tak har den ett modernistiskt formspråk, samtidigt anknuter upphovsmännen till platsens tegelarkitektur genom att låta byggnaden ha tegelfasader. Planstrukturellt anknuter byggnadens placering dels med långsidan till industrikajen, dels till den äldre förbandsfabriken (6) vilken den placerats parallellt med. Platsen mellan Nitrolackfabriken och Förbandsfabriken har historiskt använts för upplag av material till fabriken. Platsen är del av ett system av mindre platsbildningar intill fabriksbyggnader som är karaktäristiskt för Lövholmen.

Funktioner:

Beckers Nitrolackfabrik var en produktionsbyggnad som genom tillverkning av billack tillmötesgick efterfrågan på en ny produkt inom fordonsindustrin. I dag är byggnadens tekniska skick dåligt. Sedan vissa av fotografierna togs har dessutom vissa ändringar gjorts, exempelvis att förbindelsegången som syns på den övre bilden uppe till höger har rivits. Dessutom har en utredning genomförd sent hösten 2020 visat att framför allt mark och grundläggning, troligen även byggnadskonstruktionen, är starkt förorenade.

Tidsepoker:

Nitrolackfabriken speglar den modernistiska och efterkrigstida industriarkitekturen på Lövholmen.

Källa: Beckers arkiv

Källa: Beckers arkiv

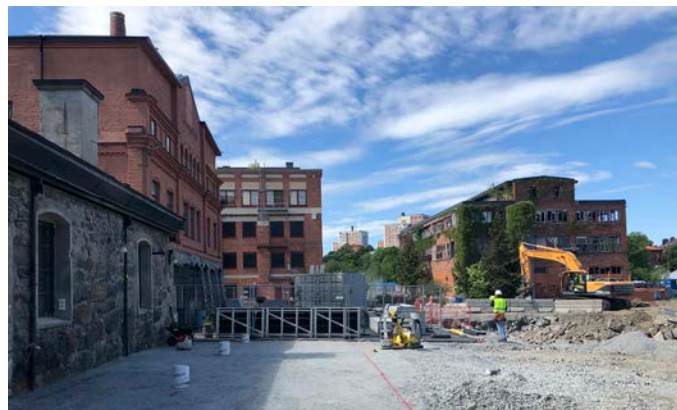

Foto: Nyréns

Beckers förbandsfabrik (6)

Byggnadsår: 1915

Arkitekt: AB Industribyrå, Carl Robert Lindström

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Tillverkning av förband och andra apoteksartiklar som behövdes under första världskriget och senare. Fabriken var övervägande en kvinnlig arbetsplats i början av 1900-talet.

Funktioner:

Speglar både produktions- och kontorsytor samt lager. Funktionen speglar Sveriges moderna historia.

Tidsepoker:

Tidstypisk rationell industriarkitektur med tegelklädda fasader, liksom huvudkontoret uppfördes byggnaden efter amerikanska förebilder. Arkitekturen har klassicistiska detaljer som uttrycks i bl.a takfotslist.

Källa: Beckers arkiv

Foto: Nyréns

Ångpannecentral med skorsten (7)

Byggnadsår: 1945

Arkitekt: Nils Tesch, L M Giertz

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Själva ångpannan av märket Le Monte utgjorde ursprungligen hjärtat i byggnaden. Till värmecentralen anlades en fristående 40 meter hög skorsten i tegel.

Funktioner:

Ångpannecentralen uppfördes i syfte att förse framförallt Nitrolackfabriken men även övriga byggnader med värme. I början av 1950-talet installerades oljecisterner och huset byggdes på med ett våningsplan vilket användes som lager. Vid samma tid uppfördes även tillbyggnaden mellan ångpannecentralen och skorstenen. På 1990-talet omprogrammerades byggnaden till kontor och gavlarna förseddes med fönsterpartier. En gångbro fanns tidigare mellan lagret på övervåningen och Palmcrantzka fabriken. Byggnadens placering följer det utspårade bergets riktning och skapar en smal karaktärsstark passage inom industriområdet.

Tidsepoker:

Ångpannecentralen med dess skorsten representerar den för en industri så viktiga kraftuttaget. Byggnaden från 1945 representerar en senare generation av kraftcentraler på Beckers område. Ångpannecentralen uppfördes i rött tegel med stora fönsterpartier, fasaderna putsades i senare tid. Byggnadens uttryck samspelar med övrig bebyggelse inom Beckers industriområde. Ångpannecentralen och skorstenen påminner om den efterkrigstida industrins förutsättningar och behov.

Källa: SSM

Foto: Nyréns

Foto: Nyréns

Palmcrantzka fabriken (8)

Byggnadsår: 1889

Arkitekt/ingenjör: G A Engelbrektsson

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

A.B. Palmcrantz uppfördes som en fabriksbyggnad för verkstadsproduktion. Byggnadens treskeppiga uppbyggnad är typisk för tidens industriarkitektur där dagsljuset togs tillvara från taklanterniner. I övrigt uppfördes den långsträckt byggnaden i tre våningar med sockel- och bottenvåning i kraftiga gråstensmurar och fasader i rött tegel.

Redan 1902 tog Wilhelm Beckers färgfabrik över fastigheten och påbörjade tillverkning i byggnaden. Under Beckerstiden har flera ombyggnader skett där den mest synliga är den ändrade gaveln norrut.

Sedan många år tillbaka bedrivs kultur- och utställningsverksamheten Färgfabriken i byggnaden.

Funktioner:

I byggnaden producerades ursprungligen jordbruksmaskiner som skördetröskor och såningsmaskiner, liksom andra produkter som exempelvis cyklar. Det var i och med Beckers övertagande 1902 som byggnaden började fungera som en del av färgfabriken d.v.s. ett skifte från verkstadsindustri till kemisk industri. I dag bedrivs kulturverksamhet i byggnaden.

Tidsepoker:

Tre tydliga epoker går att urskilja. Den Palmcrantzka verkstadsindustrin från 1889, perioden med färg, lack, tvåltillverkning mm från 1902, en period av förfall under 1970-talet och en räddning undan rivning på 1980-talet.

Foto: Nyréns

Foto: Nyréns

Smedjan / "smälten" (9)

Byggnadsår: 1889

Arkitekt/ingenjör: G A Engelbrektsson

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Ursprunglig användning var smedja för Palmcrantz & Co. Efter att Beckers tog över fastigheten kallades byggnaden för "smälten" och verksamheten bestod av olje- och fernisskokning. I senare tid har byggnaden fungerat som lagerlokal samt som mötes- och eventlokal.

Funktioner:

En produktionsbyggnad med stödjande funktion.

Tidsepoker:

Smedjan/smälten har ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden berättar om både den tidigare verksamheten med tillverkning av slättermaskiner samt om Beckers färgtillverkningsprocess. Värden uttrycks i byggnadens materialitet med bl.a. tegel, granit samt skorstenar.

Källa: SSM

Foto: Nyréns

Foto: Nyréns

Cementa Verkstads- och personalbyggnad (12)

Byggnadsår: 1948

Arkitekt: Gustav Lettström

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Byggnadslängan för personal och verkstäder uppfördes som tre sammanbyggda huskroppar i 1-2 våningar efter Gustav Lettströms ritningar.

I östra delen fanns utrymmen för personal samt vaktmästarbostad. I den mittersta volymen fanns maskin- och svetsverkstad och i väster en bilverkstad. Entréerna placerades mot innergården i norr.

Funktioner:

Personalbyggnad och verkstad uppförd i samband med Cementas etablering i området.

Byggnadens placering i korsningen Lövholsgränd-Trekantsvägen annonserar industriverksamheten österifrån.

Tidsepoker:

Byggnaden har en välbevarad karaktär från 1940-talet med ursprungliga volymer, slätputsade fasader och plåttäckt sadeltak. Den lägre verkstadsdelen har stora fönsterpartier mot Lövholsgränd, mot öster finns sexkantiga fönster och ett burspråk.

I relation till de monumentala och storskaliga silosarna bidrar byggnaden till ett intressant möte mellan den stora skalan och den lilla. Byggnaden vittnar om människorna som arbetade i industrin samt verksamhetens behov av reparation av utrustning.

Foto: Nyréns

Foto: Nyréns

Cementa kontors- och verksamhetsbyggnader (13, 14)

Byggnadsår: 1905/1916

Ombyggd: 1940-70 tal

Arkitekt: Gustaf Lettström

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

A.W. Fristedts kemisk-tekniska fabrik (benmjölsfabrik) från 1890-talet byggdes snart om för Erik Ohlssons sågverk. Det är det enda fysiska minnet efter den verksamhet som bedrevs på det som i dag är Cementas tomt. Byggnaderna återbrukades emellertid av Cementa som lät dem genomgå en genomgripande ombyggnad i en med övriga anläggningen sammanhållen arkitektur av Gustaf Lettström. Snickerifabriken byggdes om till kontor och benmjölsfabriken till kontors- och produktionsbyggnad med skorsten. Byggnaderna bildar en grupp vid Lövholmsbrinken med en platsbildning ut mot vägen och påminner samtidigt om den riktning utefter vilken den föregående verksamheten var orienterad.

Funktioner:

Byggnaderna speglar både kontor och produktion.

Tidsepoker:

Byggnaderna representerar både Cementas verksamhet på platsen och påminner genom sitt läge om den verksamhet som föregick.

Hus 13 och 14 representerar dessutom två epoker i Lövholmens historia – tidig industri från 1890-talet och funktionalismens återhållsamma industriarkitektur från 1940-talet.

Källa: SSM

Källa: SSM

Foto: Nyréns

Foto: Nyréns

Teknisk anläggning Uppfodringsverk till siloanläggning (18b)

Byggnadsår: 1948-

Arkitekt: Gustaf Lettström

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Uppfodringsverk och transportörer på Cementas kaj, som var en del av siloanläggningens funktion, tydliggör att industriell verksamhet bedrivits på platsen.

Funktioner:

Uppfodringsverket på Cementas kaj ger, rätt förklarat, en tydlig bild av den lastning och lossning som skedde mellan silo och fartyg.

Tidsepoker:

Uppfodringsverket på kaj är ett uttryck för efterkrigstidens sakliga industribyggande.

Foto: Nyréns

Cementa kontorshus 4 (15)

Byggnadsår: 1953-1956
Arkitekt: Gustaf Lettström

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Kontorsbyggnaden uppfördes i två våningsplan med stomme i lättbetong och slätputsade fasader. Invändigt har ytskikt renoverats under 1990-tal men exteriört har inga stora förändringar skett.

Funktioner:

Uppförd för kontorsändamål. Tills nyligen har byggnaden använts som utställningslokal för Betonggalleriet. I dag rymmer byggnaden dels kontor, dels står den oanvänd. Byggnadens placering bidrar till den småskaliga variationen utmed Lövholmsbrinken.

Tidsepoker:

Kontorsbyggnaden är en årsring från 1950-talet och representerar människorna som arbetade i industrin. Byggnaden har till stor del en ursprunglig karaktär med slätputsade gula fasader, delvis gallerförsedda enluftsfinster och ursprungliga stora takfönster.

Foto: Nyréns

Industrihemmet (19)

Byggnadsår: 1939
Arkitekt: Natanael Karlsson

Industrihemmet byggdes på industritomten kv. Färgeriet 4 där Werners trikåfabrik drivits sedan 1905. Det svartvita fotografiet (SSM 1979) till höger visar trikåfabriken i förgrunden, en byggnad som revs 1984. Längs Lövholmsvägen skymtar industrihemmets västra gavel som överst på sidan kan ses som en fasadritning från Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv.

Den fysiska miljön som källa till kunskap och förståelse

Verksamheter:

Byggnaden uppfördes i tre våningar samt källare / soutterångvåning för Stockholms stadsmissions uppsamlingscentral ”Små smulor”. Stadsmissionen fick särskilt tillstånd att bygga bostäder på industrimark eftersom social verksamhet skulle bedrivas. Byggnaden var ursprungligen putsad och avfärgad i en grön kulör med ett utpräglat funktionalistiskt formspråk. 1982 tilläggsisolerades byggnaden och den gavs samtidigt en ny fasadbeklädnad av korrugerad plåt, vilket avsevärt ändrat dess exteriöra uttryck (se foton av Nyréns 2007 på sidans nedre del).

Funktioner:

Byggnaden inrymde verkstäder och bostäder, i första hand var det frigivna fångar som erbjöds bostad och arbete. På nedersta våningsplanet fanns olika verkstäder, lokal sortering av inlämnade material, expedition och kontor samt utställningslokal. På de övre planerna fanns bostäder, kök, matsal, lager, ytterligare arbetslokaler samt tjänstebostäder. På 1990-talet anpassades byggnaden för utbildningsverksamhet och fungerar alltjämt som skola.

Tidsepoker:

Det tidigare industrihemmet utgörs av en enkel och rektangulär byggnad med ett flackt sadeltak belagt med plåt. Bakom den korrugerade plåten har byggnaden ett funktionalistiskt uttryck med putsad grön fasad. Byggnadens värde uttrycks genom dess volym, läge och enkla material. Värdet är även kopplat till den sociala verksamhet som Stadsmissionen bedrev här.

Industrihemmet fasad. Källa: sbk

Källa: SSM

Foto: Nyréns

Foto: Nyréns